

Katoaako kaukopalvelu?

Kaukopalvelun osuus kirjastojen toiminnassa on vaikuttanut volyymiltaan vähenevältä. Kuvio ei kuitenkaan ole yksinkertainen yhtälö. Aineistojen käyttötavat ja kirjastojen välinen logistiikka on muutoksessa, jossa on syytä tarkastella sitä, mistä oikein puhutaan.

Kirjastojen välinen lainojen kierto muuttaa muotoaan. Kaukolainojen rinnalle ovat tulleet kirjastokimppojen ja verkostojen sisäiset ns. seutulainat. Tilastoissa näitä lainoja ei pidetä kaukolainoina, jolloin niiden osuus ei näy pelkkiä kaukolainoja tarkasteltaessa. Nämä lainauksen muodot ovat kuitenkin lisääntyneet, etenkin yleisten kirjastojen puolella.

Kaukolainaukseen kuuluu myös kopioiden ja aineistojen elektroninen välitys. Aineistojen välitykselle elektronisessa muodossa olisi kysyntää ja esimerkiksi artikkeleiden skannaus olisi helppoa, mutta tekijänoikeudelliset ja lisensointiin liittyvät kysymykset ovat vielä osin haittaamassa jakelun sujuvuutta. Kaukolainakonsepti ei myöskään näytä sopivan e-kirjoille.

Kaukolainauksen rinnalla on alettu puhua myös resurssien jakamisesta. Se kuvaa laajemmin sitä, miten kaukolainauksen näköalat ovat laajentumassa kirjastojen välisen resurssien jakamisen ja kokoelmien yhteiskäytön pohdinnaksi. Kaukolainauksesta puhumisen sijaan halutaan nyt tarkastella logistiikkaa kokonaisvaltaisemmin.

Asiakaspalvelun parantaminen on eräs keskeinen pohdittava asia – kynnys kaukopalvelupyynnön jättämiseen voisi madaltua. Tanskassa asiakkaat myös saavat kaukolainansa suoraan työ- tai kotiosoitteeseen. Käytäntö on kaksinkertaistanut kaukolainojen määrät 2000-luvulla.

Kaukopalveluihin liittyvät maksut ovat olleet myös jatkuvan keskustelun aiheena. Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastossa on radikaalisti kokeiltu asiakkaille maksuttomiin kaukopalvelupyynnöihin siirtymistä. Koska laskutus työnä maksaa myös kirjastoille, maksuttomuuteen siirtyminen on osoittautunut kustannus-hyöty-suhteessa ainakin Tampereella toimivaksi.

Suomalainen kirjastoverkko toimii jo monilta osin sujuvasti yhteistyössä. Aineistojen tehokkaassa hyödyntämisessä kirjastoverkon sisällä on kuitenkin vielä kehittämisen varaa. Kun taloudelliset resurssit ovat laskusuunnassa ja pieniä erikoiskirjastoja on suljettukin, tulee julkaisujen jakelun ja yhteiskäytön logistiikan tehostaminen yhä ajankohtaisemmaksi. Kaukopalvelua tukevien yksikköjen, kuten Varastokirjaston, rooli näyttäisi tulevan logis-

tiikan uudelleen määrittelyssä tärkeäksi.

Tässä STKS:n kaukopalvelutyöryhmän tuottamassa kaukopalvelun teemanumerossa kaukopalvelun nykytilaa ja kehittämisen suuntia katsotaan eri suunnista. Vaikka ei työskentelisikään kaukopalvelun parissa, suosittelen lukemaan nämä artikkelit, sillä niiden kautta tulee ymmärrettäväksi myös monia muita ajankohtaisia kysymyksiä. Ne osoittavat, että kaukopalvelun tarve ei kirjas-toista tule katoamaan, mutta sen toimintamallit muuttavat muotoaan – ja uusia aineistojen jakelun malleja kehitellään.

Päivikki Karhula